

TÜRKÇE ÖĞRENEN YABANCI ÖĞRENCİLERİN DERS SÜRECİNDE KULLANDIKLARI İLETİŞİMSEL İŞLEVLER: B1 DÜZEYİ*

Meryem Olcay¹

Öz

Yabancı dil öğretimine verilen önem arttıkça geliştirilen yöntemler de o denli doğalmıştır. Geliştirilen bu yöntemler ve yaklaşımalar ortaya çıktığı çağın dinamiklerine göre şekillenirken zamanla Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin (D-AOBM) de etkisiyle dil öğretiminde iletişimsel yaklaşımın ve buna bağlı olarak iletişimsel işlevlerin ehemmiyeti ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir dilin en temel amacı olan iletişim, insanlar arası etkileşim esnasında çeşitli amaçlarla kurulur. Çünkü ağızdan çıkan her bir kelime, kelime grubu ve cümleler bir hedef doğrultusunda söylenir. Bu amaçlar da iletişimsel işlevleri gerekli kılar. Dil öğretiminde öğrenicilerin öğrenme sürecini verimli geçirmesi ve dil öğrenimini uygulamalı olarak gerçekleştirebilmesi için işlevler önem arz eder. Bu kapsamda, bu çalışmada Yabancı Dil Olarak Türkçe

Anahtar Kelimeler: Dil İşlevleri, İletişimsel Yaklaşım, Öğretim Programı

Geliş/Received:

12.05.2023

Kabul/Accepted:

20.06.2023

Yayın/Published:

30.06.2023

* **İntihal Taraması/Plagiarism Detection:** Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Meryem Olcay).

Atıf/Cite as: Meryem Olcay, "Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Ders Sürecinde Kullandıkları İletişimsel İşlevler: B1 Düzeyi = Communication Functions Used By Foreign Students Learning Turkish In The Course Process: B1 Level", Edebiyat Bilimleri 4, (Haziran/June 2023), 59-78 <https://doi.org/10.5281/zenodo.8099069>

¹ Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Diller Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğretim Görevlisi, e-posta: meryemolcay@gmail.com / ORCID: 0000-0002-5799-5120

Öğretimi Programı Ortaöğretim B1 İletişimsel İşlevler izlencesi temel alınarak B1 düzeyindeki öğrencilere ders süresince kullandıkları iletişimsel işlevler tespit edilmiştir. Çalışma, nitel veri toplama yöntemlerinden gözlem tekniğiyle yapılmıştır. Desen olarak ise durum çalışması esas alınmıştır. Gözlem, 8 saatlik bir dersi kapsamaktadır ve veriler ses kaydı ile alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında toplamda 59 olan dil işlevlerinden 32'sinin derste kullanıldığı, 27'sinin ise kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra izlencede bulunmayan ama öğrencilerin kullandığı işlevler de belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil İşlevleri, İletişimsel Yaklaşım, Öğretim Programı

Communication Functions Used By Foreign Students Learning Turkish In The Course Process: B1 Level

Abstract

The significance of foreign language instruction has grown in recent years, leading to the development of numerous teaching methods and approaches. These innovations have been informed by the unique dynamics of the historical context in which they emerged. As the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) gained influence, the communicative approach to language teaching and its corresponding functions took center stage. At its core, language facilitates communication, which occurs for various purposes during human interactions. Every word, phrase, and sentence are intended to achieve a specific goal, often called as a function. Learners must understand these functions in language education to optimize their learning experience and effectively apply their linguistic skills. In this study, we sought to identify the communicative functions employed by B1-level learners during their language lessons. Our analysis was based on The Curriculum of Teaching Turkish as a Foreign Language specifically the secondary education B1 Communicative Functions curriculum. In addition, we employed the observation technique, a qualitative data collection method, to gather insights. The case study was used as the design. The observation covers 8-hour lesson and the data was recorded with audio. Our findings revealed that, of the 59 language functions outlined in the curriculum, only 32 were utilized during the course, while 27 were not. Moreover, we identified additional functions employed by learners that should have been included in the existing curriculum. This information can be valuable for refining and enhancing future language instruction methods and materials.

Keywords: Language Functions, Communicative Approach, Curriculum

Giriş

Geçmişten bugüne insanların neden farklı bir dil öğrenmek istedikleri, hangi amaçlar doğrultusunda ikinci bir dil öğrenmeye yöneldikleri tartışılabilir. İkinci / yabancı dil öğrencileri kimi zaman kaliteli bir eğitim almak, kimi zaman kendilerine kültürel anlamda değer katmak, kimi zaman ise ekonomik olarak gelişim elde etmek için yeni bir dil öğrenmeye yoluna girerler. Kişisel isteklerin dışında toplumsal gerekçelere bakıldığından öğrenilmek istenen hedef dilin dünyadaki konumu, öğrenilecek dile karar verilmesinde belirleyici olduğu bilinmektedir. Şayet hedef dil dünya çapında adından söz ettirmiş ve o dilin kullanıldığı ülke dünya genelinde çok karşılaşılan bir isim olarak toplum önüne çıkmışsa ve çıkmaya devam ediyorsa, o zaman o dili öğrenmeye rağbet de artabilmektedir. Nitekim kültürel ya da popüler değeri sayesinde dünyanın her yerinde yaygın olarak konuşulan bir yabancı dil, öğrencileri açısından daha çok dikkate değer bir özelliğe sahiptir (Yolcu, 2002, s. 21). Bir başka ifadeyle bireysel olarak düşünüldüğünde ilgi, yeni iş imkânları elde etmek, akrabalık ilişkileri, seyahat etme isteği, toplumsal açıdan bakıldığından ise hedef dilin uluslararası camiada geçerli bir kimliğe sahip olması (Balci & Melanlioğlu, 2020, s. 174) yabancı dil öğrenme sebepleri arasında sıralanabilir.

Kişilerin yeni bir dil öğrenme amaçları tartışılrken ihtiyaç analizine başvurulmaktadır. Çünkü bireylerin dil öğrenim serüvenleri, bir ihtiyaca bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bunun neticesi olarak dil öğrenme programları gibi dil öğrenimini destekleyici çalışmalar, ihtiyaç analizlerini göz önünde bulundurarak oluşturulmaktadır. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'na bakıldığından "*yurt içi ve yurt dışında Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere dinleme-okuma (alımlama), konuşma-yazma (üretim) süreçlerini kullanarak gerekli ortamlarda rahat bir şekilde etkileşimde bulunabilme becerilerini kazandırma* (YDTÖP, 2019, s. 24)" amacı taşıyan bu programın yapısının oluşturulmasında ilk olarak ihtiyaçların belirlenmesi esas alınmış, daha sonra farklı basamaklara geçilmiştir.

Öğrencilerin sahip olduğu bilgileri ve öğretimden ne beklediklerini tespit etmek için gereksinim duyulan ihtiyaç analizi, derslerin belli bir sistem içerisinde seyretmesi açısından önem arz etmektedir. Yabancı dil öğrenimi için bakıldığından ihtiyaç analizi; öğrencilerin ihtiyaçları ve

seçimleri hakkında sistemli ve devamlı bir şekilde bilgi toplama, edinilen bilgileri yorumla tabi tutma ve akabinde bu ihtiyaçları giderebilmeye yönelik karar verme sürecidir (Graves, 2000; akt. Çangal, 2013, s.2). Bu karar verme sürecinde öğrencinin gereksinimlerini; öğrencilerin ne yapmaya ihtiyaç duyduklarını içeren hedef gereksinimler ve öğrenmek için neye ihtiyaç duyduklarını içeren öğrenme gereksinimleri olarak ikiye ayıran görüşler mevcuttur (Hutchinson&Waters, 1991; akt. Gökçe, 2014, s.31). Özellikle hedef gereksinimlerde öğrencilerin dili öğrenme gerekçeleri, o dili nasıl kullandıkları, nerede kullandıkları, ne zaman kullandıkları ve hangi bağlam içerisinde kullandıkları tespit edilmeye çalışılır.

İhtiyaç analizi gerçekleştirilirken bazı yaklaşımalar söz konusudur (Gökçe, 2014, s.36). Bu yaklaşımalar şunlardır:

- **Farklar Yaklaşımı:** Gözlenen başarı düzeyi ile beklenen başarı düzeyi arasındaki farkı ortaya koymaya çalışır.
- **Demokratik Yaklaşım:** Çok sayıda katılımcı grubunun dahil olup ihtiyaçların da bu katılımcılar tarafından belirlendiği yaklaşımdır.
- **Analistik Yaklaşım:** Geleceğe yönelik bir yaklaşımdır, ileriki dönemlerde ortaya çıkması muhtemel durumlardan hareketle ihtiyaçların belirlendiği bir süreci kapsar.
- **Tanımlayıcı (Betimsel) Yaklaşım:** Bir nesnenin yokluğunda meydana gelecek zarar ve yine aynı nesnenin varlığında meydana gelecek yarar düşünülerek ihtiyaç belirlenir, bu iki ihtimal göz önünde bulundurulur.

Bu yaklaşımın buluştığı ortak payda; öğrencilerin öğrenim süreçlerini kolaylaştırmak ve pratikte onlara yardımcı olacak ihtiyaçları tespit etmektir. Bu da ihtiyaç analizinin önemine işaretettir.

Öğrencilerin iletişim kurma ihtiyacı hissetmeleri, dil öğrenmeleri için bir gerekçe olarak gösterilmektedir. Zira iletişim, insanlar arasındaki etkileşimin birincil kaynağıdır. Bu kaynağın dil öğretimindeki yeri de yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple özellikle işitsel-sözel ve görsel-işitsel yöntemlere karşı olarak 1970'li yıllarda geliştirilen iletişimsel yöntem (Gün, 2018, s.113), yabancı dil öğretiminde/öğreniminde sıkılıkla başvurulan bir

yaklaşımıdır. Okuma, anlama, dinleme ve konuşma becerilerinin dördünü de geliştirmeye odaklanan bu yöntemde, dil bir araç olarak görülmektedir; aynı zamanda sözcükler ve cümleler sadece bazı kavramları ilettiği için dilin kuralları yerine, dilin kullanımı üzerinde durulmalıdır (Hengirmen, 1993, s.31) görüşü hakimdir. Bu yöntemde öğrenci merkeze alınır ve etkin hâle getirilir, öğretmenden öğrenciye, öğrenciden öğretmene ve öğrenciden öğrenciye olmak üzere bir sirkülasyon mevcuttur; bu da bu yaklaşımı diğer yöntemlerden ayıran bir özellik olarak belirtilmektedir (Sönmez, 2021, s.40).

İletişimsel yaklaşımın ayırt edici bir diğer özelliği de dilin hem yapısal hem de işlevsel özelliklerini ele almasıdır (Güneş, 2011, s.134). Özellikle işlevselligi ön plana çıkarması dil öğrenme sürecinde etkili bir faktördür. Çünkü dil, işlevleri dikkate alınmadığında kimseye hizmet etmeyen bir sistemdir (Yaylı & Yaylı, 2014; akt. Deniz & Çekici, 2019, s.3047). D-AOBM'de eylem odaklı yaklaşımın temel alındığı ve "gerçek hayatı yansıtan görevler etrafında düzenlenen ve öğrenenlere hedefleri iletten "yapılabilirlik" tanımlayıcıları eşliğinde, gerçek hayatın içindeki iletişim ihtiyaçlarına dayalı öğretim programları ve dersler tasarlamak (D-AOBM, 2021, s. 32)" amacının vurgulandığı görülmektedir. Yine çerçeve metinde belirtildiği üzere dil işlevlerinin özellikle örnek tanımlayıcılarda somutlaştırıldığı ve dil işlevlerini kazandırma ve geliştirmenin öğretim sürecinin temel amacı olduğu (Deniz & Çekici, 2019, s. 3047) ön plana çıkmaktadır. Bu da dil işlevlerinin, öğrenciler için hedef dilin günlük hayatı arasındaki karşılıklarını bulmalarını sağlayan bir niteliğe sahip olduğuna işaretir. Çünkü ikinci / yabancı dil öğrencileri özellikle hedef dilin konuşulduğu ülkede o dili öğreniyorsa dil öğrenme sürecinde teorik yapının sosyal hayatı pratik karşılığını bulmak ister. Bu da öğrencilerin dil öğrenme gerekçelerinin yanı sıra onların dil işlevlerini kullanma gerekçelerini de ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin dil işlevlerini kullanma gerekçelerinde öğreticinin dersteki tutumu etkili bir faktördür. Russo'ya (2007) göre öğrenciler, ders saatinin çoğunda etkin rol alan öğretmenleri sevmezler. Ders vermek onların motivasyonunu düşürür çünkü sınıfta etkin olmamayı sevmezler. Sonuç olarak, öğrencilerin öğrenme sürecine sınırlı girdileri vardır.

Hashim (2006), bir dil öğrenmenin en çok öğrencilerin olumlu bir enerjinin bulunduğu ortamda olduklarında ve sosyal hayat ile ilgili gerçek durumlarda iletişim kurma fırsatları verildiğinde geliştiğini göstermektedir. Buna göre, öğretmenlerin dil öğretiminde geleneksel öğretim yaklaşımını

terk ederek bunu iletişimsel dil öğretimiyle değiştirmeleri önerilmiştir (Lochana ve Deb, 2006).

İletişimsel dil öğretiminin olabilmesi için öğrencilere dil işlevlerinin de öğretilmesi gereklidir. Amaç, eylem, uygulama, iletişim, sosyalleşme, kullanım gibi terimlerle bir arada bulunan dil işlevleri (Çekici, 2021, s.16), temelde aynı amaç doğrultusunda farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Örneğin Demircan'a (2013, s.272) göre dil işlevleri:

- Gerçeklerle ilgili bilgi verme ve alma,
- Ussal tavırları açıklama ve öğrenme,
- Duygusal tavırları açıklama ve öğrenme,
- Ahlâkla ilgili tavırları açıklama ve öğrenme,
- Başkalarına (iyilikle) bir iş yaptırma (suasion)
- İlişki kurma (socializing)

şeklinde sınıflandırılmaktadır. Deniz & Demir'a (2021, s.27) göre ise dil işlevleri:

- Bilgiyi Araştırma ve Açıklama İşlevi,
- Tutumları / Duyguları Araştırma ve Açıklama İşlevi,
- İkna Etme İşlevi,
- Sosyalleşme İşlevi,
- Söylemi Yapılandırma İşlevi,
- İletişim Sorunlarını Önleme ve Telafi Etme İşlevi

olarak sınıflandırılmıştır. *Bilgiyi Araştırma ve Açıklama İşlevi*; bilgi edinmeyi ve o bilgiyi vermeyi kapsamaktadır. *Tutumları / Duyguları Araştırma ve Açıklama İşlevi*; görüş ve duygulara ait işlevleri içerir. *İkna Etme İşlevi*; adından anlaşılacağı üzere konuşma ve diyaloglarda arasındaki kişinin fikirleri alındıktan sonra onların fikrini değiştirmeye, ikna etme sürecini kapsayan işlevdir. *Sosyalleşme İşlevi*; sosyalleşmek için yapılan konuşmaların muhtevasında bulunan işlevleri kapsamaktadır. *Söylemi Yapılandırma İşlevi*; konuşmaların belirli bir sıralama gözetilerek yapılmasını sağlayan işlevdir. *İletişim Sorunlarını Önleme ve Telafi Etme İşlevi* ise iletişim esnasında oluşacak muhtemel hataların giderilmesini içeren işlevdir.

İnsanların dil kullanım amacının sonucu olarak ortaya çıkan dil işlevleri, öğreticilerin üzerinde durması gereken hassas bir noktadır. Çünkü dil işlevleri dilin tabiatını yansittığından öğrencilerin de ikinci dili öğrenmeleri sürecinde onlara yol gösterici bir unsur olmaktadır.

Eylem odaklı yaklaşım çerçevesinde hazırlanan Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı, programda da belirtildiği üzere kültürel ortam/bağlam, ihtiyaçlar ve dil işlevleri gibi temel eğitim ilkelerinin esasları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu bağlamda temalar belirlenerek izlence tabloları oluşturulmuştur. Bu çalışmada ise bu izlence tabloları göz önünde bulundurularak öğrencilerin işlevsel dil kullanımının esas olduğu Türkçe B1 düzeyinde ders sürecinde kullandıkları dil işlevlerinin belirlenmesi istenmektedir.

Yöntem

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen B1 düzeyi öğrencilerinin ders esnasında kullandıkları iletişimsel işlevleri belirlemeye yönelik bir çalışma olan bu araştırmada, nitel veri toplama yöntemi ve gözlem tekniğinden yararlanılmıştır. Gözleme, araştırmacı beş duyu organı vasıtasyyla bir araçla veya bilimsel bir amaçla araştırmayı kayıt altına alır (Angrosino, 2007; akt. Creswell, 2013, s.166). Gözlem sayesinde araştırma alanında gerçekleşen her şey tüm gerçekliğiyle kayda geçirilir. Gözlem tekniğinde katılımcıların söylemleri, davranışları, araştırma ortamı gerçekçi bir bakış açısıyla incelenmeye tabi tutulur. Çalışmada desen olarak durum çalışmasından istifade edilmiş, veriler ise ses kaydı ile toplanmış, görsel araçlar kullanılmamıştır. Eldeki çalışma, B1 düzeyi öğrencilerinin 8 saatlik ders gözlemi ile sınırlı tutulmuştur, bu süre araştırmanın sınırları göz önünde bulundurulduğunda veri toplama açısından yeterli bir süre olmuştur.

Araştırma Grubu

Gözlemin kullanıldığı araştırmalarda, sistemli ve planlı olmak önem arz etmektedir. Gözlem, bir süreç hâlinde planlanır, uygulanır, değerlendirilir ve raporlanır (Altunbay, 2017, s.826). İkinci dil olarak Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin ders saati içerisinde kullandıkları iletişimsel işlevlerin tespiti üzerine yapılan bu çalışmanın grubunu, B1 düzeyi öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerin doğal davranışları adına gözlem

aşamasında kayıt yapıldığı öğrencilere bildirilmemiştir. İletişimsel işlevlerin daha açık ve yeterli düzeyde kullanılacağı ve öğrenicilerin iletişim kurmaya artık daha yatkın bir düzeye geldikleri düşüncesiyle B1 düzeyi tercih edilmiştir. Gözlem, özel bir üniversitenin Türkçe ve Yabancı Diller Uygulama ve Araştırma Merkezi'ndeki 9 kişilik bir sınıfta yapılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay erişebilirlik gözetilmiştir. Gözlem katılımcılarının demografik özellikleri Tablo 1'deki gibidir:

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Ülkelerine İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Ülke
K1	Erkek	20	Endonezya
K2	Kadın	20	Malezya
K3	Erkek	20	Rusya
K4	Kadın	16	Çin
K5	Erkek	20	Malezya
K6	Kadın	24	Mısır
K7	Erkek	42	Fransa
K8	Kadın	45	Şili
K9	Kadın	25	Suriye

Tablo 1'den anlaşılabileceği üzere katılımcıların kimliklerine dair herhangi bir özel bilgi mevcut değildir.

Verilerin Analizi

Araştırmacıların verileri 8 saatlik ders süresince alınan ses kaydı ile toplanmıştır. Veriler, gözlem tekniği ile toplanmış, çözümlenmesinde ise içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Sosyal bilimlerde çok sık başvurulan içerik analizinde, belirlenen metinlerin, belgelerin, dokümanların ve temaların içerikleri belli kurallar dâhilinde analiz edilmektedir (Metin & Ünal, 2022, s.275). Çalışmanın gözlem sürecinde ses kaydı alınmış, analiz aşamasına gelindiğinde ise Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'ndaki ortaöğretim (lise) B1 İletişimsel İşlevler izlence tablosu esas alınarak ses kaydı çözümlenmiştir. Analiz sürecinde ses kaydı çözümlenirken Türkçe Öğretim Programı'ndaki işlevlerle mukayeseli olarak

çözüm gerçekleştirilmiştir. İletişimsel işlevlerle uygunluk gösteren öğrenici cümleleri tabloda gerekli görülen kısımlara yerleştirilmiştir. Bazı öğreniciler birden fazla işlev kullanmış olmasına rağmen tabloya ilave edilmiştir, bu durumda öğrenicilerin kullandıkları işlevlerin azlığı - çokluğu esas alınmamıştır.

Bulgular

İkinci dil olarak Türkçe öğrenen B1 düzeyindeki öğrencilerin ders aşamasında kullandıkları iletişimsel işlevlerin analizi bu bölümde yer almaktadır. Türkçe Öğretim Programı Ortaöğretim (lise) B1 İşlev ve Dil Yapıları kapsamında yer alan *Dostluk Köprüsü*, *Hayatın İçinden*, *Eğlence Zamanı*, *Afiyet Olsun*, *Doğaya Kulak Ver*, *Dostluk Kazansın*, *Teknoloji Çağı*, *Evvel Zaman İçinde*, *Kendini Keşfet* ve *Sanal Dünya*, *Sanal İletişim* temaları dahilindeki iletişimsel işlevler, benzer olanlarının çıkarılması suretiyle Tablo 2'de de görüleceği üzere tek bir tabloda birleştirilmiştir.

Tablo 2: Ders Esnasında Kullanılan Ortaöğretim (lise) İletişimsel İşlevler ve Öğrencilerin Konuşmalarından Kesitler

DERS ESNASINDA KULLANILAN İLETİŞİMSEL İŞLEVLER	ÖĞRENCİLERİN KONUŞMALARINDAN KESİTLER
Selamlama -Tanışma - Vedalaşma	"Merhaba, benim adım Viviana." (K8)
Kendini tanıtmak	"Ben Malezyalıyım, ben 20 yaşındayım." (K2) "Ben Fransalıyım ama aslen Cezayirliyim." (K7) "Ben Şililiyim, evliyim." (K8) "Ben Suriyeliyim, Suriye'de üniversite bitirdim." (K9) "Ben Tayvanlıyım, 16 yaşındayım." (K4)
Yerler hakkında bilgi isteme, bilgi verme	"Benim iş yerim Taksim'de ama tam orada değil, Tarlabası'nda." (K8)
Gerekçelendirme	"Her şeyi bilmek bazen kötü çünkü başka insanlar beni kullanıyor." (K9)

DERS ESNASINDA KULLANILAN İLETİŞİMSEL İŞLEVLER	ÖĞRENCİLERİN KONUŞMALARINDAN KESİTLER
	"Ben faturaları biliyorum, çünkü 1,5 ay Kahire'de yaşıyorum." (K6)
Karşılaştırma	<p>"Ben iki jenerasyon yaşıyorum. Teknoloji çıktıktan sonra farklı, başka bir boyut var. Eskiden aile olarak çok sıcaktı, telefon, internet yoktu. Şimdi değiştirdi. Telefon, internet var ama masaya herkes gelmiyor, herkes tek yiyor, iletişim yok, çünkü zaman yok." (K7)</p> <p>"Ben ülkemdeyken işleri yapmıyordum ama burada yapıyorum." (K5)</p> <p>"Ne zaman ailemle yaşadım işleri yapmadım ama ne zaman tek yaşadım tabii işlere ben başladım." (K7)</p>
Açıklama isteme	<p>"Hocam, 'abone' ne demek?" (K8)</p> <p>"Akbil, İstanbulkart mı?" (K1)</p> <p>"Akbil sadece İstanbul'da mı? Mesela dışında aynı mı?" (K5)</p> <p>"Hocam, 'zaten' ne demek?" (K8)</p> <p>"Hocam, 'ilerisinde' önünde mi?" (K4)</p>
Kişisel Görüş Bildirme	"Bence 30 dakika teneffüs yeterli, dinleniyoruz." (K7)
Tavsiye etme	"Ülkemde yemekler çok lezzetli, yiyebilirsiniz." (K9)
İhtiyaçlar hakkında bilgi verme, bilgi isteme	"Hocam, sizce iyi olmak için bir günde kaç kelimeler öğrenmek lazım?" (K3)
Şikâyet/yakınma bildirme	"Bu grameri çok zamanda kullanıyoruz. Sıfat, isim, geniş zaman, gelecek zaman, şimdimiş." (K8)
Kültürler hakkında bilgi isteme, bilgi verme	"Mısır'dayken her Cuma annemle Feteer pişiriyordum. O ekmek ama çok katlı ve çok tereyağı var ve bazı insanlar şeker ekliyor bazı insanlar şeker yok." (K6)
Geçmiş olaylar/durumlar hakkında bilgi isteme, bilgi verme	"Ben Mısır'dayken bazı günler üniversiteye gidiyordum, bazı günler de hastaneye gidiyordum." (K6)

DERS ESNASINDA KULLANILAN İLETİŞİMSEL İŞLEVLER	ÖĞRENCİLERİN KONUŞMALARINDAN KESİTLER
	<p>“Ben ülkemdeyken Arapça ve İngilizce öğreniyordum, masa tenisi oynuyordum.” (K2)</p> <p>“Ben ülkemdeyken pazartesiden cumaya kadar her gün çalışıyordum, şirketi gidası çalışıyordum, kalite kontrolde.” (K8)</p> <p>“Ben ülkemdeyken tatillerde akrabalarım çok ziyaret ediyordum, pazartesinden perşembeye kadar üniversiteye devam ediyordum.” (K9)</p> <p>“Ben Tayvan’dayken okula gidiyordum, hafta sonu arkadaşımla dışarıya çıkyordum.” (K4)</p> <p>“Ben Malezya’dayken her gün şef çalışıyordum, spor yapıyordum.” (K5)</p> <p>“Ben Paris’teyken üniversiteye gidiyordum, dersten sonra işe gidiyordum, arkadaşlarla buluşuyorduk, kafeye çay içiyorduk.” (K7)</p> <p>“Ben Endonezya’dayken lise okula gidiyordum, arkadaşlarımla geziyordum, tatilde yeni yerlere gidiyordum.” (K1)</p>
Davet Etme -Kabul etme - Reddetme	“Ben iftara geleceğim, yemek olan her yere gelirim.” (K3)
İzlenim ve deneyimleri anlatma	<p>“Annemin eski evi amca evinin yanındaydı. Ben her hafta sonu orada parti veriyordum. Tüm hafta üniversite okuyoruz, hafta sonu toplanıyoruz. Herkes aldı, bazen benim arkadaşım, onların arkadaşları geliyordu. Ama gece 2’den sonra müzik sesini kapatıyordu.” (K7)</p> <p>“Benle eşim düğün günü gelin odasındaydık. Garson geldi iki kahve var, direkt eşime verdi, diğerini masaya koydu, dedi ki damat için. Damat kim, üçüncü kişi</p>

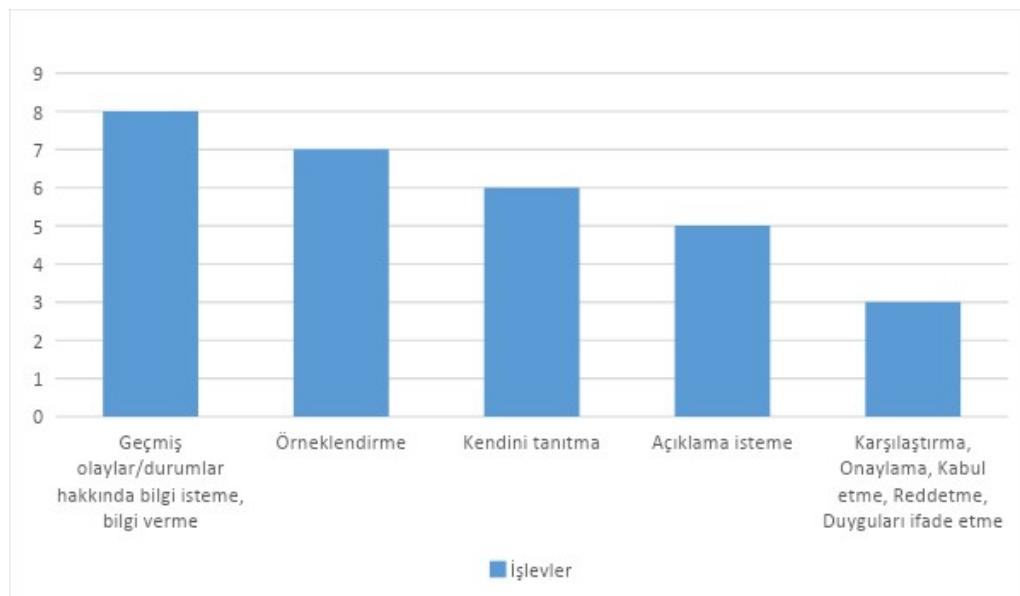
DERS ESNASINDA KULLANILAN İLETİŞİMSEL İŞLEVLER	ÖĞRENCİLERİN KONUŞMALARINDAN KESİTLER
	kim, benim kahve nerde? O dedi o kahve damat için, odada iki kişi var, üçüncü yok. Ben dedim damat kim, o dedi damat sensin. Ben dedim Ben Fethi'yim, damat değilim. Sonra anladım, çok utandım, odadan çıkamadım." (K7)
İlgili alanları hakkında bilgi isteme, bilgi verme	"Ben ders çalışırken caz dinlerim." (K8)
Kişisel bakım/sağlık hakkında bilgi isteme, bilgi verme	
Zorunluluk bildirme	"Ben 2018'den beri İstanbul'dayım, tabi ki faturaları biliyorum, mecburum." (K7)
Görüş Bildirme	"Onlar taşınmak hakkında konuşuyorlar." (K5) "Doğalgaz, elektrik faturaları nerede ödeyecekler, bilmiyorlar." (K8)
Beğenilerini ifade etme	"Benim ailem farklı ülkede, onlarla internet sayesinde konuşabiliriz, bu iyi bir şey." (K6)
Örneklandırma	Öğretici: Sen çocukken nasıldın? "Ben çocukken çok yaramazdım." (K6) "Ben çocukken sık sık ağlıyordum." (K4) "Ben çocukken sakindim." (K1) "Ben çocukken her zaman güliyorum." (K7) "Çocukken ben inatçıydım." (K8) "Ben çocukken nazlıydim." (K9) "Ben çocukken çalışıyordum." (K5)
Çıkarımda bulunma	"Yani İzmir hep farklı olmak istiyor." (K3)
Etkinlikler hakkında bilgi isteme, bilgi verme	"Hocam, iftar programı ne zaman olacak?" (K5)
Teklif etme	"Hocam, bayramdan sonra çay içmeye gidelim mi?" (K8)
Uyarıda bulunma	"Şili'de çok dikkat et. Çünkü sokakta çok hırsız var. Çok farklı, Türkiye'de güvenlik ama maalesef Şili'de öyle değil." (K8)

DERS ESNASINDA KULLANILAN İLETİŞİMSEL İŞLEVLER	ÖĞRENCİLERİN KONUŞMALARINDAN KESİTLER
Eleştiride bulunma	<p>“... şimdi çocuklar tablet oynuyorlar, konuşmuyorlar, bence bu kötü bir şey.” (K6)</p> <p>“şimdi bazı insanlar internette arkadaş, yüz yüze değil, kimse bilmiyor, o kim.” (K7)</p>
Olayları sıralama - Süreçleri anlatma	“Dün dersten sonra benim mahalleme gittim, orada alışveriş yaptım, eve dönüş yaptım, biraz eşim sohbet ettim, eşim işe gitti, tek kaldım. Börek gibi yemek yaptım, tatlı yaptım, mutfağı temizledim, odam gittim, uyudum.” (K7)
İstek bildirme Talep etme	<p>“Hocam, dışarıya çıkabilir miyim?” (K3)</p> <p>“Hocam, iftara teyzemi getirebilir miyim?” (K9)</p>
Doğrudan/Dolaylı anlatma	“Suriye’deyken, Türk yemekleri çok acı dediler. Ama ben buraya geldim acı yemek görmedim.” (K9)
Kişi hakkında bilgi isteme, bilgi verme	“Ben bir vakıfta organizasyon işlerini yapıyorum, program düzenliyorum.” (K8)
Duyguları ifade etme	<p>“Ben asla iftar geçirmedim, ilk kez yapacağım.” (K8)</p> <p>“Yeni bir dilde konuşmak çok güzel.” (K3)</p> <p>“Kış tekrar geldi maalesef.” (K6)</p>
Teknolojik konular hakkında bilgi isteme, bilgi verme	“Internetle çabuk öğreniyoruz, okullarda internetin pozitif tarafı iyi, insanlar öğreniyor, başka ülkeler keşfediyorlar.” (K9)
Onaylama - Kabul etme - Reddetme	<p>“Evet, Türk kahvaltısı çok lezzetli.” (K7)</p> <p>“Evet, hava çok soğuk.” (K8)</p> <p>“Evet, bu grameri daha önce duydum.” (K9)</p>

Tablo 2'de görüldüğü üzere B1 öğrencilerinin toplamda 32 farklı iletişimsel işlev kullandığı kaydedilmiştir. Öğrencilerin dil işlevlerini kullandıklarına dair konuşmalarından kesitlere bakıldığından kendilerini rahatça ifade edebildikleri, işlevleri tam anlamıyla karşılamaya çalışıkları

görülmektedir. Özellikle *karşılaştırma, geçmiş olaylar/durumlar hakkında bilgi isteme, bilgi verme, izlenim ve deneyimleri anlatma ve olayları sıralama, süreçleri anlatma* işlevlerinde öğrencilerin kendilerini ifade ederken kelime bazlı değil, uzun cümleler kurarak konuştukları, halihazırda öğrendikleri B1 seviyesi dil yapılarını kullanmaya dikkat ettiler ama kimi yerlerde A1 seviyesinde öğrenmiş oldukları dil yapılarında hatalar yaptıkları gözlemlenmiştir. Öğretici tarafından öğrencileri iletişimsel işlevleri kullanmaya yönlendirmek amacıyla sorulan sorularda, öğrencilerin soru kökünde bulunan dil yapılarını hatasız kullandıkları tespit edilmiştir. *Açıklama isteme* işlevi ise birçok işlevin aksine en kısa diyalogların geçtiği işlevdir. Öğrenciler, açıklamasının yapılmasını istedikleri kelime veya konu için “*Hocam, ne demek?*” sorusu sorarak açıklama beklemiştir. Çünkü yapılan gözlemlere göre öğrenciler soru sorarken yanlış dil yapısı kullanma endişelerinden dolayı açık uçlu cümleler kurmaktan kaçınmışlardır, konuşma sırasında düşünme sürelerini uzun tutmuşlardır, yeri geldiğinde notlarını kontrol ederek konuşmalarına devam etmişlerdir. *Onaylama/kabul etme/reddetme* işlevlerinde ise öğrenci konuşmaları, öğreticinin sorduğu sorular karşısında öğrencilerin verdikleri evet/hayır cevaplı sorular neticesinde elde edilen bilgilerdir.

Aşağıdaki grafikte çok kullanılandan az kullanılıana doğru ilk beş dil işlevi bulunmaktadır:

Şekil 1: En Çok Kullanılan Dil İşlevleri

Şekil 2'de görüldüğü üzere öğrencilerin ders esnasında en fazla geçmiş olaylar/durumlar hakkında bilgi isteme, bilgi verme işlevini kullandıkları gözlemlenmiştir. 8 saatlik gözlem düşünüldüğünde 8 defa kullanılan bu işlev için, öğrencilerin konuşma sırasında geçmişte yaşadıkları olayları anlatmaya karşı daha duyarlı oldukları söylenebilir. Bu işlevi 7 defa kullanımla örneklenirme, 6 defa kullanımla kendini tanıtma, 5 defa kullanımla açıklama isteme ve 3'er defa kullanımla karşılaşılma, onaylama/kabul etme/reddetme, duyguları ifade etme işlevleri takip etmektedir. Diğer işlevlerin 2'şer veya 1'er defa kullanılmış olduğu müşahede edilmiştir. Tablo 3'te öğrencilerin ders esnasında kullanmadıkları iletişimsel işlevler yer almaktadır.

**Tablo 3: Ders Esnasında Öğrenciler Tarafından Kullanılmayan
Ortaöğretim (lise) İletişimsel İşlevler**

1.	Zaman hakkında bilgi isteme, bilgi verme
2.	Tercih Bildirme
3.	Öneride bulunma
4.	Haberler hakkında bilgi verme, bilgi isteme
5.	Duyuru yapma
6.	Betimleme
7.	Kutlama/tebrik etme
8.	Gereklilik bildirme
9.	Yönerge verme/ yönergeyi takip etme
10.	Sipariş Verme, Sipariş Alma
11.	Doğa hakkında bilgi isteme, bilgi verme
12.	İnsan-çevre ilişkisi hakkında bilgi isteme, bilgi verme
13.	İhtimal/olasılık hakkında bilgi isteme, bilgi verme
14.	Varsayımda bulunma
15.	Vurgulama/Önemine Dikkat Çekme
16.	Pişmanlık bildirme
17.	Dilek/temenni bildirme
18.	Sesli/görüntülü araçlarla iletişim kurma
19.	Tahmin etme/Öngöründe bulunma
20.	Nesne/varlıklar hakkında bilgi isteme, bilgi verme
21.	Tekrarlama
22.	İma etme

23.	Meslekler hakkında bilgi isteme, bilgi verme
24.	Yeterlilik bildirme
25.	Planlarını/ tasarılarını/ hayallerini anlatma
26.	Telefondan/internetten sipariş
27.	Telafi etme

Tablo 3'te görüldüğü üzere B1 öğrencilerinin toplamda 27 iletişimsel işlevi kullanmadıkları tespit edilmiştir. Bu işlevlerin kullanılmamasının temel sebebi; öğreticinin bahsi geçen işlevlere dair bir konu açmamış olması, öğrencilerin ders esnasında bu işlevleri kullanabilecekleri bir temayla karşılaşmamış olmasıdır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'ndaki ortaöğretim (lise) B1 İletişimsel İşlevler izlencesi baz alınarak ve de zaman açısından kısıtlı tutulan gözlem göz önünde bulundurularak B1 Türkçe dersinde kullanılan dil işlevleri için ulaşılan sonuçlar şu şekilde maddelenebilir:

Dil işlevlerinin kullanımının öğrencilerin dili pratiğe dönüştürmesinde son derece önemli bir konuma sahip olduğu bir gerçeketir. Özellikle öğrencilerin bütün seviye boyunca kullandıkları ders kitaplarında bulunan temalar, konular kimi zaman işlev açısından yetersiz kalabilmekte ya da öğrenciyi harekete geçirecek bir özelliğe sahip olmamaktadır. Örnek verilecek olunursa; bazı ders kitaplarında dil işlevleri öğretildirken aşamalılık ilkesi yeteri kadar göz önünde bulundurulmamakta, okuma metinleri bilgiyi araştırma ve ifade etme işlevlerine odaklanırken iletişimini sağlama alma ve telafi etme işlevlerinin arka planda bırakıldığı görülmektedir (Deniz&Çekici, 2019, s.3059). Bu da öğrencilerin en fazla ihtiyacı olan konuşma becerisinde geri kalmalarına ya da eksik kalmalarına neden olmaktadır. Bu konuda öğreticinin işlevleri yansıtma bakımından ciddi bir konumda olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Çünkü öğretmen, ders izlencesi hazırlarken öğrencileri konuşutmaya yönelik işlevlere ağırlık verdiğinde öğrenciler de derste o işlevleri kullanma açısından motivasyona sahip olurlar. Çalışma özelinde bakıldığında gözlemlenen ders sürecinde öğretmen, öğrencilere soru sorarken ve onları konuşutmaya çalışırken yeteri kadar işlev kullanmaya dikkat etmemiş, sınırlı sayıda işlev kullanmıştır,

öğreniciler de bu sınır çerçevesinde cevaplar vermiştir. Öğretici, öğrencilere işlevler çerçevesinde ne kadar fazla konuşturursa öğrencilerden de yakalayacağı işlevler o denli fazla olur. Ayrıca ders süresince öğrencilerden ziyade öğretmeni daha çok konuşursa o ders işlevsellik açısından monotonlaşır, ortaya dil işlevleri çıkmaz, öğrenciler için de o ders sadece saat doldurmak için durdukları sıkıcı bir ortamdan başka bir getiri sağlamaz.

Çekici'nin (2021, s.240) yaptığı araştırmada, bazı öğreticilerin dil işlevlerini günlük yaşam/iletişim bağamları esas alarak öğretmesi gerekiği görüşünü elde etmiştir. Çalışma dahilindeki ders gözleminde öğretmeninin, öğrencileri konuştururken kendi hayatında karşılaştığı geçmiş olaylardan veya güncel durumlardan bahsettiği, bunun üzerine öğrencilerin konuşmak için cesaret gösterdiği ve *izlenim ve deneyimleri anlatma işlevini* kullanmaya teşvik oldukları tespitine ulaşılmıştır.

Çalışma sırasında gözlemlenen 32 işlevin ve kullanılmayan 27 işlevin haricinde öğrencilerin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı'nda bulunmayan işlevler dışında kullandıkları işlevler de tespit edilmiştir. Örnek verilecek olunursa; öğretmenin sormasına gerek kalmadan öğrenci tarafından arkadaşının derse gelmediğini "Hocam, arkadaşımın denklik randevusu var, bugün gelmiyor." şeklinde söyleyip öğretmeni bilgilendirmesi ayrı bir işlev olarak söylenebilir. Ayrıca derslerde çok sık geçen hatırlama ve hatırlatma durumları için işlev geliştirme ihtiyacı da bulunmaktadır.

Gözlemlerden elde edilen sonuçlardan hareketle şöyle bir öneri yapılabilir; öğretmenin izlence hazırlama sürecinde mevcut işlevlerin dışında yeni işlevler de türetmesi gerekmektedir. Chomsky'nin savunduğu bilişsel yaklaşım hesaba katılmadan bakıldığından, kendisinin de belirttiği üzere nasıl ki dilin üretimsel özelliğini, üreticiliğini idrak eden birey sonsuz sayıda cümle üretebilecek edinimdeyse ağızdan çıkan her sözün amacı doğrultusunda bir işlev sahip olduğu ve işlevlerde üretimin sınırsız olduğu da bir gerçektir (Güneş, 2018, s.40).

Öğreticinin işlevsel dil öğretiminde üzerinde durması gereken bir detay da dersin konusuna ve dört beceride geçen konular özelinde belirlenen işlevlerinmasına çıkmasıdır. Yapılan çalışmada öğretmeninin derste işlenen okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinde bu becerilerin sunduğu temalara göre hareket ettiği gözlemlenmiştir. Buna ek olarak

öğreticinin işlevlerin çoğalması hususunda dört beceride geçen konuları farklı açılardan detaylandıırıp öğreniciye o şekilde vermesi ehemmiyete sahiptir. Çünkü bu tarzda işlev geliştirmek öğrencilerin dört beceride geçen konuları anlaması, pratiğe dönüştürmesi ve kalıcı, hayatı dair bilgiler edinmesinde gerekli görürmektedir. Öğretici, öğrencinin dili işlevsel bir şekilde kullanıp kullanmadığını tespit etmek için çeşitli görevlere başvurabilir. Özellikle öneride bulunma, varsayımda bulunma, ima etme, vurgulama/önemine dikkat çekme gibi daha örtük anlatımları içeren, öğrencilerin kullanma konusunda daha çekingen davranışları işlevlerde onları cesaretlendirmek, doğru şekilde kullanmalarını sağlamak adına öğreticinin tercihe bağlı müfredat dahilinde veya müfredattan ayrı olarak görevler hazırlayıp öğrencisiye sunması gerekmektedir. Öğreticinin belirlediği konularla yapılacak olan grup çalışmaları, diyalog etkinlikleri, sunum yapma gibi görevler öğrenciyi işlev kullanma ve bu işlevleri işlevsel olarak kullanma açısından teşvik edici niteliklere sahiptir.

Kaynakça

- Altunbay, M. (2017). Türkçe Öğretim Programlarında Bilimsel Süreç Becerisi Olarak "Gözlem". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 823-836.
- Balcı, M. & Melanlioğlu, D. (2020). "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı" Üzerine. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(2), 173-198.
- Çangal, Ö. (2013). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dil İhtiyaç Analizi: Bosna-Hersek Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Çekici, Y.E. (2021). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Açısından Dil İşlevleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demircan, Ö. (2013). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Der Yayıncıları.
- Deniz, K. & Çekici, Y.E. (2019). Dil İşlevleri Açısından Türkçe Öğreniyorum Ders Kitabı. *Turkish Studies Educational Sciences*, 14(6), 3043-3062.
- Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme-Tamamlayıcı Cilt (2020). TELC. MEB (Çev.).

- Gökçe, A. (2014). *Yabancı Dil Öğretiminde İhtiyaç Analizi Uygulaması: Turizm Ön Lisans Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gün, M. (2018). *İletişimsel Yöntem (Communicative Method)*. *Yabancılar Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncıları.
- Güneş, F. (2011). Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretiminin Yeri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(15), 123-148.
- Güneş, F. (2018). Dil Öğretimi ve Temel Dil Yaklaşımları. M. Durmuş & A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* (37-48). Ankara: Grafiker Yayıncıları.
- Hashim, F. (2006). Language Immersion for Low Proficiency ESL Learners: The ALEMAC Project. *The Reading Matrix*, 6.
- Hengirmen, M. (1993). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İpek, S., & Çelik, N. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Dil İhtiyaç Analizi: Polonya Örneği. *Aydın TÖMER Dergisi*, 4(2), 101-136.
- Lochana, M. & Deb, G. (2006) Task Based Teaching: Learning English without Tears. *The Asian EFL Journal Quarterly*, 8(3) Special Conference Proceedings Volume: Task-based Learning in the Asian Context.
- Metin, O. & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, AÜSBD Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Özel Sayısı*, 273-294.
- Ruso, N. (2007). The Influence of Task Based Learning on EFL Classrooms. Eastern Mediterranean University Turkish Republic of Northern Cyprus. Retrieved from http://www.asian-efl-journal.com/pta_February_2007_tr.pdf
- Sönmez, Ö. (2021). Yabancı Dil Öğretiminde İletişimsel ve Eylem Odaklı Yaklaşımın İlkelerine Karşılaştırmalı Bir Bakış: "Reflets" ve "Tendances" Örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 35-53.
- YDTÖP (2019). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı*. İstanbul: TMV Yayıncıları.
- Yolcu, M. (2002). Yabancı Dil Öğrenimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*, 3, 9-74.